

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรแบบมีส่วนร่วม
โดยกลุ่มคนทุกช่วงวัย ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

GUIDELINES FOR DEVELOPMENT OF ENTERPRISES FOR SOCIETY AND
COMPASSIONATE COMMUNITY WITH PARTICIPATION BY PEOPLE OF ALL AGE
INTERVALS IN BAN KIEW SUB-DISTRICT, MAE THA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

พรชนก ทองลาด¹ สนธิญา สุวรรณราช² อัมเรศ เนตาสิต³
ชุตินิษฐ์ ปานคำ⁴ สุพรรณณี คำวาส⁵ อัจฉราภรณ์ วรรณมะกอก⁶ และนิศากร สุวรรณ⁷
Pornchanok Tonglad¹, Sonthiya Suwannaraj², Ammaret Netasit³,
Chutinist Pankham⁴, Supunnee Kamwass⁵, AtcharabhornWanmakok⁶, and Nisakorn Suwan⁷
^{1,2,3,5,6}คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
⁷คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
^{1,2,3,5,6}Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University
⁷Faculty of Agricultural Technology, Lampang Rajabhat University
⁴Faculty of Education, Lampang Rajabhat University

Received: March 10, 2023 / Revised: August 25, 2023 / Accepted: September 4, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรแบบมีส่วนร่วมโดยกลุ่มคนทุกช่วงวัย ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มวิสาหกิจพืชสมุนไพร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฮักน้ำจาง กลุ่มวิสาหกิจพัฒนาชุมชนคนอินทรีย์ และกลุ่มฮักกรีน ซึ่งมีสมาชิกเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยกลางคน และเยาวชนในพื้นที่รวม 40 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีเสวนา รวมทั้งการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นการทำงานให้ครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนต้นน้ำควรมีการลงทุนด้วยการบริหารความไว้วางใจต่อกัน มีผู้นำเป็นนักผสานเครือข่าย การพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง สมาชิกใส่ใจปัญหาของชุมชนด้วยแนวทางที่ยั่งยืน มีความต้องการช่วยเหลือชุมชนอย่างจริงจัง โดยทำความเข้าใจกับสมาชิกแล้วตั้งวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่า จะทำเพื่อชุมชนไม่มุ่งหวังกำไร มีกติกาการอยู่ร่วมกัน ให้ความสำคัญกับพันธมิตรทางธุรกิจ ส่วนกลางน้ำ ควรนำโมเดลธุรกิจมาเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสังคมอย่างยั่งยืน ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ เน้นชุมชนมีส่วนร่วม เช่น ธุรกิจร้านอาหาร พืชผักอินทรีย์ พร้อมเน้นสร้างงานเพื่อสร้างอาชีพ สอนอาชีพให้คนงานให้มีวิชาติดตัว มีผลิตภัณฑ์หลากหลายให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบอาชีพที่สร้างขึ้นแบบครบวงจร และส่วนปลายน้ำควรก่อให้เกิดระบบชุมชนอาชีพ เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเข้มแข็งและเกิดพลังความรักสามัคคีในกลุ่ม รวมถึงการจัดสวัสดิการให้สมาชิกอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: วิสาหกิจเพื่อสังคม ชุมชนเอื้ออาทร โมเดลธุรกิจเชิงคุณค่า กลุ่มคนทุกช่วงวัย

Abstract

The objective of this participatory action research was to analyze the guidelines for development of enterprises for society and compassionate community with the participation by people of all age intervals in Ban Kiew Subdistrict, Mae Tha District, Lampang Province. The sample groups included medicinal plant enterprise, organic community development enterprise, Hug Nam Jang community enterprise, organic community development enterprise, and Hug Green Group. These groups included 40 participants: local youths, middle-aged people, and seniors. They were purposively selected. Research data were collected with the use of in-depth interviews, panel discussion, focus group discussion, and interactive activities, with the focus on a comprehensive analysis from the upstream, midstream, and downstream, respectively. Data analysis was done using content analysis. The research's conclusions are as follows: At the upstream level, investment should concentrate on fostering interdependence and self-reliance among community members. They should have leaders who can coordinate the networks and create mutual trust among them. The members pay attention to use a sustainable approach to solve problems in the community and have a sincere desire to do so. They should put emphasis on understanding the other members and establishing precise goals that are focused on the community, non-profits, and having regulations for living together with putting the importance on business allies. At the mid-stream level, the enterprises should incorporate the business model as a sustainable solution to social issues. The community should take ownership and be involved as operators with emphasis on community participation. For instance, businesses like restaurants, and organic vegetable farms, should focus on creating jobs and providing vocational training to empower the workforce. Diversified products should be developed to make the community an integral part of a comprehensive vocational system. At the downstream level, the community-based vocational system should be encouraged. There should be the creation of strong networks of collaboration with different organizations and strengthening the sense of community within the group. A thorough welfare system should also be made available to the members.

Keywords: Social Enterprise, Compassionate Community, Value-based Business Model, People of All Age Interval

บทนำ

ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยตั้งแต่ปี 2566-2570 เป็นการพลิกโฉมประเทศไทยไปสู่เศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน มี 4 ประเด็นที่เป็นหัวใจของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เช่น 1) เศรษฐกิจมูลค่าสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วยเกษตรมูลค่าสูง การท่องเที่ยวเชิงคุณค่า ประตุการค้าโลจิสติกส์ และเศรษฐกิจดิจิทัล 2) สังคมแห่งโอกาสและความเสมอภาค ได้แก่ การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจเพื่อสังคม ให้เติบโตอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ขจัดความยากจนข้ามรุ่น สร้างความคุ้มครองทางสังคม 3) การสร้างวิถีชีวิตที่ยั่งยืน โดยเน้นที่เศรษฐกิจหมุนเวียนและสร้างสังคมคาร์บอนต่ำ การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และ 4) ส่งเสริมให้เกิดปัจจัยสนับสนุนในการพลิกโฉมประเทศไทย ได้แก่ กำลังคนที่มีสมรรถนะสูง และภาครัฐที่มีสมรรถนะสูง ขณะเดียวกันโครงสร้างประชากรเป็นสังคมสูงวัย ทำให้จำนวนและสัดส่วนวัยแรงงานลดลง หากไม่มีการปรับใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม รวมถึงจะทำให้อัตราส่วนพึ่งพิงของผู้สูงอายุต่อวัยแรงงานและภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้สูงอายุมีโอกาสเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง และมีภาวะทุพพลภาพเพิ่มขึ้นตามวัย ส่งผลให้ภาครัฐจำเป็นต้องพัฒนาคนทุกช่วงวัย ให้สามารถดำรงชีวิตได้เต็มตามศักยภาพ (Office of the National Economics and Social Development Council, 2021)

จากข้อมูล THECITIZEN.PLUS Thai PBS (2022) รายงานว่า จังหวัดลำปาง มีผู้สูงอายุจำนวน 177,944 คน คิดเป็น 24.40% ของประชากรทั้งจังหวัด นับว่า จังหวัดลำปางเป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์แล้วคือ มีผู้สูงอายุมากกว่า 20% ของจำนวนประชากร และยังเป็นจังหวัดที่มีผู้สูงอายุเป็นอันดับ 1 ของประเทศ ซึ่งสังคมไทยจะต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพ ภูมิปัญญา คลังปัญญาผู้สูงอายุให้ยังคงอยู่ เพื่อเป็นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น (Chiangmainews, 2022) เมื่อศึกษาผลงานวิจัย

ในอดีตพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุของอำเภอแม่ทะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับสถานการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุในประเทศไทย และพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเป็นผู้นำสูง มีการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต ด้วยวิถีปลูกพืชผักสวนครัวเป็นทุนเดิม เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุจึงต้องการให้ลูกหลานสืบต่ออาชีพและภูมิปัญญาดั้งเดิมของครอบครัวและชุมชน

ชุมชนตำบลบ้านกุ่มมีความแตกต่างจากชุมชนอื่น และมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น เน้นการรวมกลุ่มกันเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ครบวงจร ในพื้นที่ 52 ไร่ สามารถทำเป็นอินทรีย์แลนด์ต้นแบบเพื่อเป็นคลังอาหาร และมีบทบาทสร้างเครือข่ายในการร่วมมือการทำงานภายในชุมชน คือ รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชนได้อย่างทรงพลัง เช่น สร้างเครือข่ายสมาชิกกว่า 90 ราย ซึ่งรวมพื้นที่ทั้งหมดมีหลายร้อยไร่ที่พร้อมจะปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ด้วยกลไกของระบบการรับรองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ให้การรับรองผู้ผลิตโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อถือเครือข่ายทางสังคม และการแลกเปลี่ยนความรู้ (Participatory Guarantee Systems: PGS) ซึ่งมีแนวโน้มสร้างเครือข่ายการทำงานเต็มพื้นที่ของจังหวัดลำปางในอนาคตอันใกล้ จึงเป็นความเข้มแข็งของผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่มีกระบวนการจัดการตนเองในสังคม รวมถึงมีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนจนสามารถต่อยอดกิจกรรมของแต่ละกลุ่มฯ พัฒนาเป็นตลาดชุมชนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้าในชุมชนและภายนอกชุมชนด้วยการจำหน่ายยังตลาดสินค้าเกษตรจังหวัดลำปาง “ช่วงชะง่อนล้านนา ลำปาง” (ลานปัญญา) เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดลำปาง รวมถึงมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น วัดดอยพระมาณ หมู่บ้านแกะสลัก จุดชมวิวแม่น้ำจาง เป็นต้น ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

จากบทบาทที่โดดเด่นของพื้นที่ภายใต้
อัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริม
กลุ่มผู้ที่มีความเสียสละ และเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมที่
จะช่วยเหลือหรือส่งเสริมผู้สูงอายุ กลับพบว่า ยังขาด
รูปธรรมในการร่วมสร้างชุมชนเอื้ออาทรของกลุ่ม
คนทุกช่วงวัยที่เกิดจากการใช้การตลาดเป็นตัวนำ
ในการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์
เกษตรอินทรีย์ การทอผ้า การแปรรูปจากไม้ ผลิตภัณฑ์
เชิงรสชาติ หรือการบริการของชุมชนด้านการท่องเที่ยว
โดยชุมชนคนบ้านกิว เพื่อส่งเสริมการดูแลซึ่งกันและกัน
สร้างชุมชนเอื้ออาทร ภายใต้กลไกการเชื่อมโยงของภาคี
เครือข่ายทั้งภายในและภายนอก ดังนั้นจึงเป็นความ
น่าสนใจในการพัฒนากรุปต่าง ๆ สู่วิสาหกิจเพื่อสังคม
ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนทุกช่วงวัย
คือ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มคนทำงาน และกลุ่ม
ผู้สูงอายุ ในตำบลบ้านกิว อย่างเป็นรูปธรรม

ในการศึกษาคั้งนี้จึงเน้นการรวมกันของกลุ่ม
เป้าหมายคือ เด็กและเยาวชน คนวัยทำงาน รวมถึง
ผู้สูงอายุ ในการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social
Enterprise) โดยใช้ผลิตภัณฑ์ชุมชน และการบริการ
เป็นสื่อในการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม จนเกิด
แนวทางการพัฒนากิจการเพื่อสังคมและชุมชน
เอื้ออาทรแบบมีส่วนร่วมโดยกลุ่มคนทุกช่วงวัย โดย
วิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดจากความต้องการของกลุ่ม
วิสาหกิจพัฒนาชุมชนคนอินทรีย์ที่ต้องการให้ลูกหลาน
เกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานคืนถิ่นจากสถานการณ์
การแพร่ระบาดของโควิด 19 หรือต้องการสานต่อ
อาชีพทางการเกษตรของครอบครัวและพัฒนาการ
ทำเกษตรอินทรีย์ให้เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งเป็น
นวัตกรรมทางสังคมที่สนับสนุนให้เกิดกลไกที่เอื้อต่อ
การอยู่ร่วมกันของคนทุกวัย

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อ
สังคมและชุมชนเอื้ออาทรแบบมีส่วนร่วมโดยกลุ่ม
คนทุกช่วงวัย ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม

แนวคิดของ Social Enterprise หรือ SE
ประกอบด้วย Enterprise คือ การประกอบการหรือ
เรียกว่า “วิสาหกิจ” กับคำว่า Social คือ “สังคม”
และเมื่อนำคำดังกล่าวมารวมกันจึงเกิดคำใหม่ว่า
“วิสาหกิจเพื่อสังคม” คือ การประกอบการเพื่อสังคม
ซึ่งถือเป็นคำเดียวกับ “กิจการเพื่อสังคม” (Van-
mongkol, 2017) โดยวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือ Social
Enterprise (SE) คือ กิจการที่มีจุดมุ่งหมายหลักใน
การแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไก
การบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจมาเสริมกับความรู้
และนวัตกรรมสังคม มีความยั่งยืนทางการเงินจาก
รายได้หลักที่มาจากสินค้าหรือบริการโดยไม่ต้องพึ่งพา
เงินบริจาค และมีการนำผลกำไรที่เกิดขึ้น ไปลงทุนซ้ำ
เพื่อขยายผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้น (Thai Social
Enterprise Office, 2010) ดังนั้นการดำเนินงาน
ของกิจการเพื่อสังคม มุ่งเน้นเป้าหมายทางสังคม
สิ่งแวดล้อม และการเงินไปพร้อม ๆ กัน หรือที่เรียกว่า
Triple Bottom Line โดยเป้าหมายทางการเงิน เช่น
การสร้างรายได้นั้น มีขึ้นเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ของ
สังคมหรือสิ่งแวดล้อม แทนที่จะเป็นผลประโยชน์ของ
บริษัทหรือผู้ถือหุ้นเหมือนธุรกิจทั่วไป

นอกจากนี้ Wikipedia, The Free Ency-
clopedia (2021) ยังกล่าวถึงวิสาหกิจเพื่อสังคมว่ามี
ลักษณะ ดังต่อไปนี้ 1) ดำเนินงานเพื่อผลประโยชน์
ทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และมีแนวทางการหา
รายได้ด้วยตนเองเพื่อหล่อเลี้ยงการดำเนินงานอย่าง
ยั่งยืน โดยที่มาของรายได้สามารถอยู่ในรูปแบบการ
ขายผลิตภัณฑ์และ/หรือบริการ การระดมทุนโดยให้
ผลตอบแทนแก่ผู้ลงทุน จนถึงการใช้บริการหรือ
การสนับสนุนทางการเงินแบบให้เปล่าเหมือนองค์กร
สาธารณประโยชน์ 2) เน้นการใช้นวัตกรรมเพื่อแก้ไข
ปัญหา นั่นคือ การคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่สามารถแก้
ปัญหาที่เป็นเป้าหมายของการดำเนินงานได้อย่าง
มีประสิทธิภาพ ได้ผล ยั่งยืน และสามารถต่อยอด

ผลลัพธ์ได้ ตัวอย่างเช่น การให้เงินกู้จำนวนไม่มาก สำหรับแม่บ้านในบังกลาเทศเพื่อลงทุนสร้างกิจการของตนเอง โดยธนาคารกรามีนหรือธนาคารประชาชนของมุฮัมหมัด ยูนุส การสร้างปั้มน้ำที่ใช้พลังงานจากเครื่องเล่นเด็กของบริษัท Play Pumps ในประเทศแอฟริกาใต้ และ 3) การดำเนินงานโดยอาศัยความร่วมมืออย่างกว้างขวาง เพื่อใช้ศักยภาพเฉพาะทางของหน่วยงานต่าง ๆ ในเครือข่ายเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน นอกจากนี้ยังพบว่า ลักษณะของการดำเนินธุรกิจ มีรูปแบบกิจกรรมที่ตอบโจทย์ความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเหมาะสม และส่งเสริมการมีส่วนร่วม สร้างโอกาสในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสาร ก็เป็นส่วนสำคัญของความยั่งยืนของวิสาหกิจเพื่อสังคม (Apiwatanakul & Kasemsuk, 2022) โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นความรับผิดชอบทางสังคมของธุรกิจ สร้างกิจการเพื่อสังคมที่มีความชำนาญด้านสิ่งแวดล้อม และสร้างวัฒนธรรมของการเป็นผู้ประกอบการด้านสังคม

จะเห็นได้ว่าแนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นไปในทิศทางเดียวกับหลักการบริหารกิจการที่ดี คือ การบริหารกิจการที่เป็นไปเพื่อการสร้างคุณค่าให้กิจการอย่างยั่งยืน เน้นการบูรณาการประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้าไปอยู่ในกระบวนการของวิสาหกิจเพื่อสังคม ตั้งแต่การบริหารและพัฒนาให้กิจการมีผลประกอบการที่สามารถสร้างคุณค่าของกิจการอย่างเหมาะสมในระยะยาว ประกอบกิจการอย่างมีจริยธรรม รับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และผู้มีส่วนได้เสีย ลดผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (Techamuanvivit, 2016) รวมถึงข้อค้นพบของ Suntornmond (2022) พบว่าองค์กรที่ประสบผลสำเร็จคือ การมีนโยบายที่ชัดเจน และเข้มงวดของทีมผู้บริหารทำให้บุคลากรมีการทำงานด้วยความโปร่งใส การสร้างวัฒนธรรมองค์กรในการทำงานอย่างมืออาชีพและมีการฝึกวินัยในการทำงานให้กับบุคลากรอย่างจริงจัง ผู้บริหาร

เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำสูง เน้นการทำงานในเชิงรุก สร้างจิตสำนึกของบุคลากรในการให้บริการที่ดี การมีกลยุทธ์ที่ดีในการชักจูงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานด้านนวัตกรรมองค์กรคือ ภาวะผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจของผู้บริหาร ผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนจากการเข้าร่วมโครงการประสิทธิภาพในการทำงานและการบริการของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการใส่ใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากฐานรากกับวิสาหกิจเพื่อสังคม

ในด้านการขับเคลื่อนภาครัฐในการสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศ ด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากฐานราก สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกิจการที่เป็นประโยชน์แก่คนในชุมชนหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อผลิตสินค้า หรือให้บริการส่งเสริมการจ้างงาน โดยไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรอย่างเดียว แต่เพื่อแก้ปัญหาพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม โดยจัดสรรงบประมาณตามโครงการตำบลละ 5 ล้านบาท และกองทุนหมู่บ้าน ๆ ละ 1 ล้านบาท ซึ่งมีหลายชุมชนนำไปสร้างร้านค้าชุมชน โรงสีชุมชน ปั้มน้ำมัน ฯลฯ โดยชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันบริหารจัดการกันเอง ทำให้เกิดกำไรและการหมุนเวียนรายได้ มีการนำไปลงทุนเพิ่มเพื่อขยายกิจการ เกษตรกรสามารถนำผลผลิตไปแปรรูป สร้างมูลค่าเพิ่ม และจ้างงานกันเองในท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่รัฐบาลต้องการสนับสนุนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นบริษัทชุมชนได้ตามแนวทางของรัฐบาล นอกจากนี้รัฐบาลยังมีแผนจะคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนประมาณ 350 แห่งจากทั้งหมด 70,000 แห่ง ที่มีแนวโน้มเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เข้าสู่กระบวนการให้ความรู้และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมในรูปแบบองค์กรชุมชน (Community Social Enterprise) เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชื่อมโยง

กับมาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมของรัฐบาล เช่น การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิของวิสาหกิจ และสิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับผู้สนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นต้น โดยให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) ร่วมกันเร่งรัดส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนพัฒนาเป็น วิสาหกิจเพื่อสังคม ที่ให้ประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยเร็ว และส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมในแต่ละพื้นที่รวมกลุ่มกันให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถแลกเปลี่ยนความรู้และใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยหน่วยงานรัฐคอยให้การสนับสนุนตามแนวทางพระราชรัฐ รวมทั้งยกระดับกลุ่มวิสาหกิจให้เป็นศูนย์ธุรกิจเฉพาะด้าน โดยเฉพาะในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น ส่งเสริมศูนย์อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรคลังสินค้า และการขนส่ง ในจังหวัดสระแก้ว เชื่อมโยงกับเขตเศรษฐกิจพิเศษของกัมพูชาในเขตปอยเปต โอนียง

นอกจากนี้ยังได้เชิญชวนให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การลงทุนร่วมกับวิสาหกิจ บริจาคเงินหรือทรัพย์สินให้แก่วิสาหกิจ โดยสามารถได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีตามที่กำหนดไว้ เป็นต้น (The Stock Exchange of Thailand, 2016) ถ้าเชื่อมโยงกับความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างองค์ความรู้ เพิ่มโอกาสการเข้าถึงเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมการสร้างงาน สร้างรายได้ที่มั่นคง สร้างความมั่นคงด้านอาชีพ ส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์พัฒนาช่องทางสร้างรายได้ และส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติแบบครบวงจร ซึ่งเป็นมิติที่ใกล้เคียงกับกิจการเพื่อสังคม เช่นกัน (Apiwatanakul & Kasemsuk, 2022)

จากหลักการของวิสาหกิจเพื่อสังคมนำมาประยุกต์ในการจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนในการรวมกลุ่มดูแลผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง ที่อยู่ในรูปแบบของการ

รวมกลุ่มอาชีพวิสาหกิจชุมชน ที่ทำการรวมกลุ่มอาชีพและผลิตผลิตภัณฑ์โดยชุมชน เช่น ทำเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐาน PGS กลุ่มทอผ้า กลุ่มข้าวอินทรีย์ กลุ่มไม้ กลุ่มเชียงดา รวมถึงการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น จากการรวมกลุ่มทั้งวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพนั้นเกือบร้อยละ 85 เป็นผู้สูงอายุ กระบวนการศึกษารั้ครั้งนี้จะสร้างกลไกการอยู่ร่วมกันในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างค่านิยมของสังคมไทยที่สำคัญต่อการเคารพผู้สูงวัย ร่วมปฏิบัติต่อท่านด้วยความรักความเอื้ออาทรทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยสนับสนุนให้มีกิจกรรมหลายมิติ เพื่อสร้างสังคมที่มีคุณภาพ โดยใช้วิสาหกิจชุมชนเป็นสื่อการพัฒนาการเรียนรู้ และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเด็ก เยาวชน วัยทำงาน และผู้สูงวัย

ดังนั้นในการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรแบบมีส่วนร่วมโดยกลุ่มคนทุกช่วงวัย ตำบลบ้านกิ้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จึงเน้นการเชื่อมโยงด้านคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงกับห่วงโซ่ธุรกิจเชิงคุณค่าซึ่งผลผลิตที่ได้จะนำไปสู่การพัฒนา “นวัตกรรมเพื่อสังคมในการสร้างชุมชนเอื้ออาทร” ที่จะเป็นเครื่องมือช่วยจัดการปัญหาสังคม ยกระดับคุณภาพชีวิตมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของสังคมเมืองและผลกระทบจากโควิด 19 ไม่ว่าจะเป็นการจ้างงาน การเข้าถึงบริการภาครัฐ การดูแลกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคม

วิธีการวิจัย

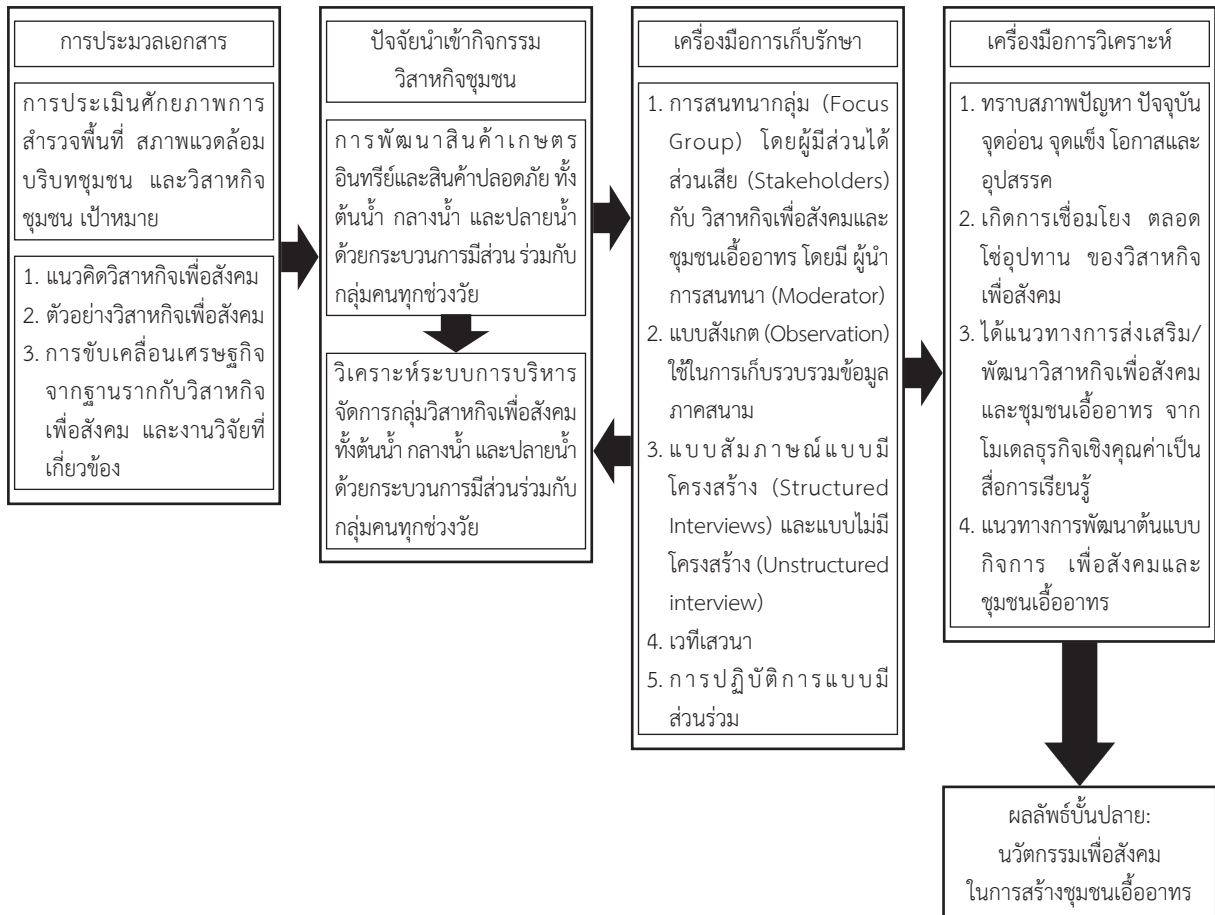
รูปแบบการวิจัยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกลุ่มเป้าหมายคือ ชุมชนบ้านกิ้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจพืชสมุนไพร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอัญน้ำจาง และกลุ่ม

วิสาหกิจพัฒนาชุมชนคนอินทรี และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฮักกรีน ซึ่งมีสมาชิกเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยกลางคน และเยาวชนในพื้นที่จำนวน 40 คน ใช้วิธีการคัดเลือกจากความน่าสนใจของพื้นที่ คือ 1) มีกลุ่มผู้สูงอายุต่าง ๆ หรือโรงเรียนผู้สูงอายุ 2) มีโครงการหรือกลุ่มอาชีพในพื้นที่ 3) มีการทำงานต่อเนื่อง มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมดำเนินการ และ 4) กลุ่มคนเป้าหมายสามารถร่วมกิจกรรม และมีหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ขับเคลื่อนชุมชนประกอบด้วย ผู้นำชุมชนบ้านกิว ซึ่งมีบทบาทสำคัญ เช่น การขับเคลื่อนชุมชนด้านคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจฐานราก ผู้ประสานงานและกรรมการวิสาหกิจต่าง ๆ อนุายกการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดลำปาง ประธานการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกิว องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกิว บ้านกิวหลวง โรงเรียนกิวประชาวิทยา เป็นต้น และพื้นที่ถ่ายทอด ขยายผล/นำไปใช้ประโยชน์ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกิว เทศบาลตำบลแม่ทะ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ

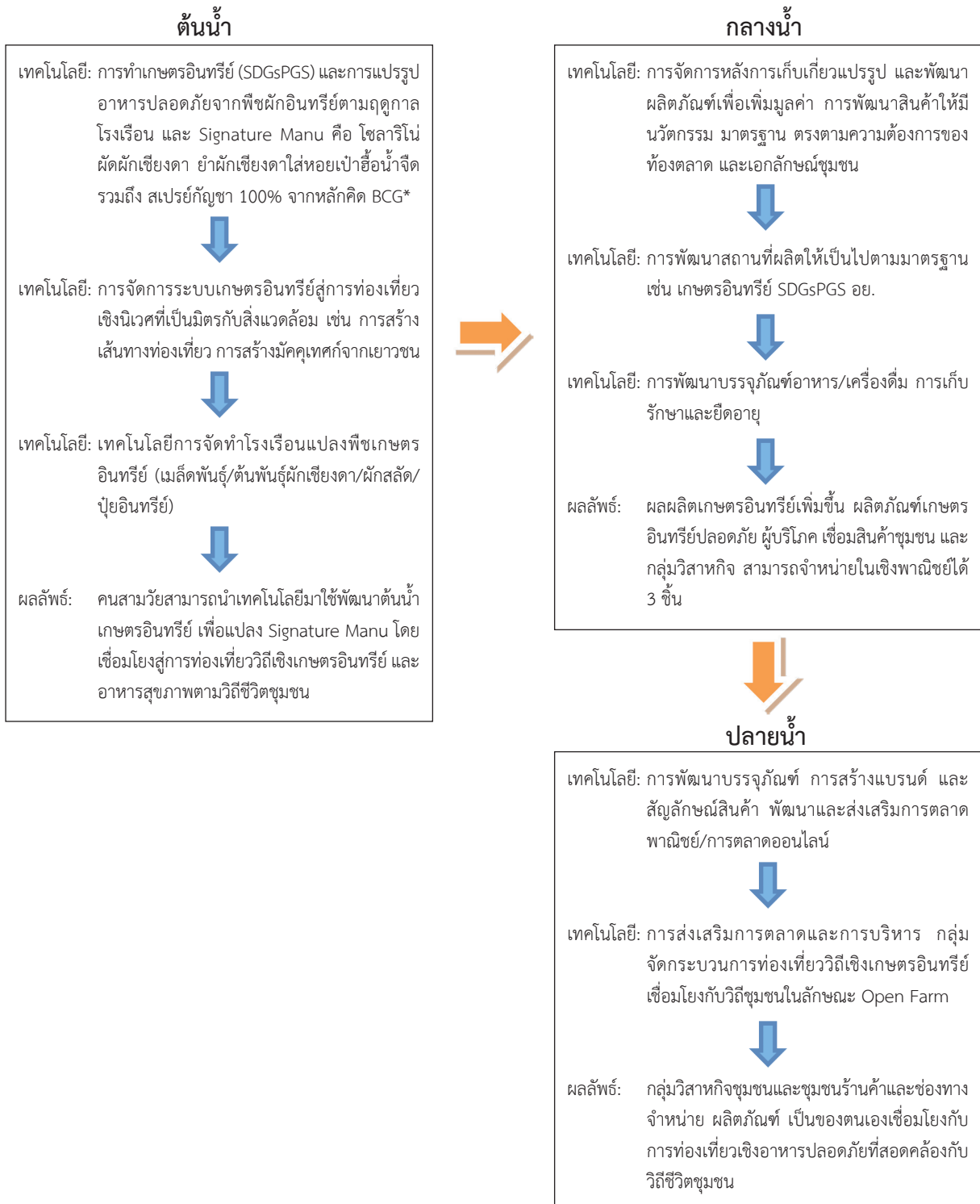
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีเสวนา รวมทั้งการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล/ตรวจสอบ

ความถูกต้องของข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยข้อมูล 2 ประเภท คือ ข้อมูลเชิงบรรยายหรือข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Attribute Data) โดยเน้นการรวบรวมข้อมูล ทฤษฎีที่เป็นข้อมูลเชิงบรรยายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอ แม่ทะ พัฒนาชุมชน อปท. เน้นข้อมูลขอบเขตการปกครอง และข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม เช่น ศักยภาพบริบทลักษณะภูมิประเทศโดยรอบพื้นที่ เป็นต้น และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อค้นพบ ของปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษา จากแหล่งและมุมมองที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นแนวทางการยืนยันความน่าเชื่อถือด้านการวิเคราะห์ข้อมูลเน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อประเมินผลหรือสรุปผล ประกอบด้วย กระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร และกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีเสวนา เวทีประชาคม เป็นต้น

กรอบกระบวนการทำงาน แสดงดังภาพที่ 1 และการพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นฐานคิด สู่ SE แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 กรอบกระบวนการทำงานแนวทางการพัฒนาต้นแบบกิจการเพื่อสังคม

ภาพที่ 2 การพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นฐานคิด สู่ SE

หมายเหตุ: BCG* เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มุ่งเน้นการพัฒนา 3 เศรษฐกิจไปพร้อมกัน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) มุ่งสร้างมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรชีวภาพ เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่าหรือยาวนานที่สุด และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) การพัฒนาเศรษฐกิจโดยคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (National Science and Technology Development Agency NSTDA, 2021)

ผลการวิจัย

จากแนวคิดของวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชน เอื้ออาทร และปัจจัยของวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรที่ประสบผลสำเร็จนั้นพบว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรที่เหมาะสมนั้น ควรมีการจัดตั้งที่เกิดจากชุมชนเองที่ต้องการรวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยเหลือกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นการประกอบการ บริหารจัดการเชิงธุรกิจ แต่ไม่ใช่ต้องการทำธุรกิจเต็มรูปแบบ แต่เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงให้สมาชิก ซึ่งถ้าทำคนเดียวจะไม่สามารถทำได้ หรือถ้าไปรวมกับสหกรณ์ใหญ่ ๆ ก็กระทำได้ยากเป็นการร่วมกันสร้างระบบสวัสดิการให้ตนเอง หรืออีกนัยหนึ่ง สร้างภูมิคุ้มกันให้กลุ่มให้ชุมชน โดยมีพื้นฐานการจัดตั้งวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 12 ประการ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้จัดการ โดยคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือเป็นเจ้าแก่ คนนอก หรือคนรวยคนเดียวเป็นเจ้าของ แต่ให้ชาวบ้านเป็นแรงงาน ซึ่งเสมือนเป็นโรงงานหรือกิจการในหมู่บ้าน และหลักการนี้สอดคล้องกับหลักการของวิสาหกิจชุมชนตำบลบ้านกิว ที่มีลักษณะการดำเนินการที่ริเริ่มโดยคนในชุมชน สืบทอดความรู้จากการทำเกษตรกรรมที่อิงวิถีธรรมชาติสร้างสรรค์จากบรรพบุรุษสู่คนภายในครัวเรือน จากนั้นขยายเป็นกิจการ จัดตั้งกลุ่มและจัดหาสมาชิกเพื่อระดมทุนดำเนินงานและขอรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุน ซึ่งภายหลังที่กิจการเข้มแข็งแล้วจะมีการจ้างแรงงานในการทำงานเพิ่มขึ้น จากเดิมที่ใช้แรงงานจากสมาชิกเพียงอย่างเดียว

2. พัฒนาผลผลิตด้วยกระบวนการในชุมชน โดยการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นมาสร้างเป็นงานให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เริ่มจากครัวเรือนสู่ชุมชน โดยวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรที่เข้าไปเก็บข้อมูลนั้น ๆ พบว่า ผลผลิตมาจากการดำเนินงานของชุมชนเองที่สำคัญวัตถุดิบส่วนใหญ่

มีภายในชุมชนหรือท้องถิ่นเอง เช่น ผักเชียงดาเป็นพืชผักสมุนไพรที่ปลูกกันในชุมชน และเป็นพืชผักประจำถิ่นภาคเหนือ ฝ้ายก็มีพื้นที่ปลูกเพื่อทอตนเอง โดยมีอุปกรณ์ประกอบการทอที่ยังดำเนินกิจกรรมจริงแบบครบวงจร ส่วนการผลิตปุ๋ยของกลุ่ม วัตถุประสงค์คือ มูลไก่ มูลวัว และมูลสุกร ได้จากที่มีการเลี้ยงในชุมชน ทำให้มีวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต ผักและพืชบำรุงดิน รวมถึงการเป็นผู้เรียนรู้การผลิตปุ๋ยอินทรีย์เอง จนกระทั่งเป็นผู้ตรวจแปลงเกษตรอินทรีย์ในระดับเครือข่ายในชุมชน จนถึงระดับเครือข่ายในจังหวัด รวมถึงเครือข่ายในระดับชาติ เช่น สหพันธ์เกษตรกรไทย ยั่งยืนแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Sustainable Development Goals Participatory Guarantee System: SDGsPGS) เป็นการนำแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยองค์การสหประชาชาติ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิด “ชุมชนร่วมรับรอง” โดย IFOAM และแนวคิดการสร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่ โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area Base Collaborative Development)

3. สร้างนวัตกรรมของชุมชน โดยนวัตกรรมที่สร้างไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบทำตามผลิตภัณฑ์ที่มีในท้องตลาด หรือทำตามหน่วยงานที่มาสนับสนุน ในผลิตภัณฑ์ที่เหมือน ๆ กัน ในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดสิ่งใหม่ รวมถึงลดการสร้างขยะด้วยแนวคิด3Rs (Reduce Reuse and Recycle: 3Rs) คือ ลดใช้ นำกลับมาใช้ซ้ำ และรีไซเคิล ก็จะแข่งขันกับผู้อื่นได้ รวมถึงเน้นการมองหาจุดแข็ง สู้จุดขาย โดยวิสาหกิจชุมชนที่ใกล้เคียงกับวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรที่เข้าไปเก็บข้อมูลนั้น พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่วิสาหกิจดำเนินการนั้นเป็นการดำเนินการที่ทำกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย สืบทอดกัน ทั้งการทอผ้า การทำการเกษตร ผสมผสานกับการประมง ผนวกกับการอาศัยการดำเนินชีวิตตามปรัชญาหลวง หรือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการส่งเสริม

ความรู้ในการผลิตให้มีมาตรฐานเพิ่มขึ้น ส่วนการผลิตปุ๋ยของวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มอาชีพ เกิดจากการที่หน่วยงานรัฐเข้ามาส่งเสริมการทำเกษตรเป็นอินทรีย์ ซึ่งชุมชนได้รับการส่งเสริมและเห็นถึงผลที่ดี ทำให้เกิดความนิยมในการทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น ชุมชนจึงมีความต้องการปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ที่สำคัญคนในครอบครัวได้รับประทานพืชผักที่ปลอดภัย ส่งต่อถึงผู้บริโภคที่ปลอดภัย มีแนวคิดในการจัดระบบสวัสดิการที่ดีสำหรับสมาชิกและชุมชน เช่น การนำพืชผักอินทรีย์ของกลุ่ม เข้าไปร่วมในงานกุศลต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อประกอบอาหารหรือใช้ประกอบเป็นของฝากของที่ระลึกในการเยี่ยมคารวะผู้ใหญ่ กระเช้าขอบคุณ รวมถึงการใช้พืชผักอินทรีย์สำหรับการเยี่ยมไข้คนป่วยในชุมชน หรือสวัสดิการส่วนหนึ่งคือ การจ้างงานในพื้นที่เพื่อให้มีรายได้ของผู้รับจ้าง และมีงานทำต่อเนื่อง เป็นต้น

4. พัฒนาฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับปัญญาสากล โดยการสร้างผลผลิตให้มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หรือเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเป็นสินค้าที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้ เพราะมีทั้งของเก่าและของใหม่ผสมผสานกันทำให้ได้ของดีท้องถิ่น และมีการนำรูปแบบหรือเทคนิคสากลมาเสริมหรือผสานให้กลมกลืน มีการให้ความรู้เรื่องการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมและทันสมัย โดยวิสาหกิจชุมชนที่ใกล้เคียงกับวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรที่เข้าไปเก็บข้อมูลนั้น ผลผลิตเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้รับการส่งเสริมความรู้เพื่อให้มีมาตรฐานเพิ่มขึ้น มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทั้งผ้าทอลายขี้ม่อนที่เน้นการปลูกฝ้าย เพื่อทอผ้าเองตั้งแต่ต้นทาง การจักสานที่มาจากมารวมกลุ่มของผู้สูงวัยมีฝีมือที่พัฒนาโดดเด่น การร่วมกันพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ เพื่อส่งเสริมพลังการขับเคลื่อนของกลุ่มสู่เป้าหมายของการเป็นอินทรีย์แลนด์ โดยนำแนวคิดศาสตร์พระราชามาใช้ในการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องด้วยการปลูกทุกอย่างอย่างตามความถนัดของ

แต่ละกลุ่มและความต้องการของตลาด หรือแม้แต่คนวัยทำงานกลับมาพัฒนาถิ่นเกิดด้วยกระบวนการรักษาสິงแวดล้อม พัฒนาสิ่งแวดลอมในชุมชน สร้างวิสาหกิจเพื่อสังคม ด้วยแนวคิดอัครกรีน มีการเชื่อมแนวคิดรักษาสິงแวดลอมในชุมชนของกลุ่ม มีแนวคิดในการจัดระบบวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมหลากหลาย เกื้อกูลกันตามฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาหรือเงื่อนไขของท้องถิ่น เป็นที่ศึกษาดูงานของต่างประเทศ และมีเครือข่ายการทำงานในระดับต่างประเทศ

5. การดำเนินการแบบบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ พบว่า การดำเนินการเพื่อสังคมและสิ่งแวดลอม ที่อาจอยู่ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่เน้นที่การผลิตเพื่อขายอย่างเดียว แต่ผลิตแปรรูปให้เกิดการประกอบการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยวิสาหกิจชุมชนที่ใกล้เคียงกับวิสาหกิจเพื่อสังคม และชุมชนเอื้ออาทรที่เข้าไปเก็บข้อมูลนั้นพบว่า ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาั้นเกิดจากการผลิตเพื่อใช้ในชุมชนมาก่อน จนกระทั่งเป็นที่ต้องการของท้องถิ่นอื่น จึงมีการขยายกิจการให้มีผลผลิตมากขึ้น คุณภาพมีมาตรฐานเพิ่มขึ้น เพื่อจัดจำหน่ายในตลาดต่าง ๆ และขยายช่องทางการขาย เช่น ขายออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย เชื่อมโยงเครือข่ายการตลาด เช่น สร้างเวทีให้สินค้าด้วยการออกงานแสดงสินค้า ซึ่งมีตั้งแต่วางขายตามข้างทาง จนถึงการแสดงสินค้าที่ห้างเซ็นทรัลพลาซ่า ลำปาง

6. พัฒนากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจ โดยวิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดได้ สำเร็จได้ ด้วย “ความรู้และปัญญา” ไม่ใช่เพียงเพราะมีเงินมีงบแล้วจะเกิดได้ การใช้ “เงินนำหน้าปัญญาตามหลัง” อาจเกิดได้แต่เพียงโครงการ แต่ไม่อาจเกิดการพัฒนายั่งยืน การเรียนรู้จะทำให้เข้าใจกระบวนการของกิจการเพื่อชุมชนเอื้ออาทรได้ทั้งหมด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลายเป็นการพัฒนาที่สำคัญเพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพที่ดีขึ้น การผลิตมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่เข้าไปเก็บข้อมูลนั้น มีการเรียนรู้และเพิ่มเติมความรู้

ในเรื่องต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ มีระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการรู้จักตนเอง เพื่อทราบศักยภาพและขีดจำกัดของชุมชน และเรียนรู้เพิ่มเติมจากภายนอกอย่างเป็นระบบ เช่น การเรียนรู้การทำตลาด การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการทำหีบห่อ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าให้มีมาตรฐานเพิ่มขึ้น เป็นต้น

7. การพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย โดยการตระหนักและเข้าใจถึงปรัชญาวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาหาร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ขายได้และมีกำไรนั้น มีองค์ประกอบของหลักการตลาด หลักการทางธุรกิจที่ต้องคำนึงถึงอยู่มาก หากผู้บริหารกิจการเพื่อชุมชนเอื้ออาหารไม่มีองค์ความรู้เหล่านี้แรงแต่ผลิตสินค้าให้จำนวนมากเพื่อต้องการจำหน่ายให้มาก แต่ไม่เป็นที่ต้องการของตลาดหรือต้นทุนแพงกว่าสินค้าที่ผลิตจำนวนมากแล้ว ก็เกิดการขาดทุนและทำให้การดำเนินกิจการนั้นล้มเลิกไปในที่สุด หลักการวิสาหกิจชุมชนที่เข้าไปเก็บข้อมูล มีพื้นฐานมาจากการพึ่งตนเองเป็นหลัก และค่อยพัฒนาจนมีความเติบโตอย่างต่อเนื่อง ไม่เร่งการเติบโตอย่างไม่น่าเชื่อ จากพื้นฐานการจัดตั้งที่มีองค์ประกอบที่สำคัญหลาย ๆ ส่วนนั้นพบว่า วิสาหกิจเพื่อชุมชนเอื้ออาหารไม่ได้เริ่มจากการเรียนรู้วิธีทำแต่เริ่มจากการเรียนรู้วิธีคิดที่ถูกต้อง นั่นก็หมายถึง ชุมชนมีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นกันอยู่แล้ว และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นมาขยายต่อสร้างผลผลิต ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง วิสาหกิจชุมชนนั้นมีหลายระดับทั้งระดับครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายระหว่างชุมชน แล้วแต่จะมีการจัดการอย่างไร บางแห่งร่วมกันผลิต ร่วมกันบริโภค บางแห่งกระจายกันผลิตแล้วร่วมกันบริโภค บางแห่งร่วมกันเรียนรู้ให้มีกลุ่มผลผลิต แล้วชุมชนร่วมกันบริโภค หรือบางเรื่องครอบครัวเอาไปทำเอง ทำกันแบบผสมผสานหลายลักษณะโดยมีการทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ร่วมกันคิดร่วมกันทำ จัดการผลิต การตลาด การบริโภคได้ดีกว่าการทำเพียงหมู่บ้านเดียว

8. การกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง โดยมีข้อบังคับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ 1) มีกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการบริหารตามความเหมาะสมพอดี ไม่น้อยหรือมากเกินไป 2) กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ถูกกำหนดโดยสมาชิก 3) กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ มีความชัดเจน และมีบันทึกไว้เป็นหลักฐาน 4) มีระบบการควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับที่กำหนดไว้ และ 6) มีกฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน

ในด้านบริหารธุรกิจของกลุ่มเป้าหมายพบว่า 1) สินค้า/บริการมีคุณภาพ โดยมีการตรวจสอบควบคุมอย่างสม่ำเสมอ 2) มีฐานคิดในการกำหนดราคาอย่างมีเหตุผล 3) มีการกำหนดปริมาณการผลิตสินค้า/บริการที่เหมาะสม มีความสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม 4) มีเป้าหมายตลาดชัดเจนและสามารถบริหารการกระจายสินค้าและบริการสู่ตลาดที่กำหนดไว้ได้ 6) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านต่าง ๆ 7) มีการจัดสรรกำไร สวัสดิการและผลตอบแทนแก่สมาชิก กรรมการ ชุมชน และสังคม ส่วนด้านการจัดการข้อมูลในการดำเนินวิสาหกิจเพื่อชุมชนเอื้ออาหาร พบว่า 1) มีการรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สะดวกในการใช้งาน 2) ข้อมูลมีคุณภาพ ถูกต้อง น่าเชื่อถือเหมาะสม เพียงพอ ทันสมัย เป็นปัจจุบัน 3) มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บอย่างต่อเนื่อง 4) ด้านการสื่อสาร มีการสื่อสารภายในกลุ่มสมาชิกและเครือข่ายอย่างเป็นระบบ วิธีการสื่อสาร เช่น ประชุม อบรม ตลอดจนมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ส่วนการสื่อสารกับบุคคลภายนอก มีระบบวิธีการสื่อสาร เช่น การประชาสัมพันธ์มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

9. การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ โดยเป็นผู้มีส่วนได้เสียในระดับองค์กร ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบ้านกิ้ว ซึ่งเป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการส่งเสริมเกษตร เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยการดำเนินกิจการเพื่อสังคมชุมชน

เอื้ออาหารก็เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน เน้นการช่วยขับเคลื่อนผลักดันในระดับนโยบาย ได้แก่ 1) อปท. มีแผนงานงบประมาณที่ส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน 2) สำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง มีการอำนวยความสะดวกแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น การให้โรงเรียนตามมาตรฐานอาคาร อย. เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนห้องประชุมในการจัดประชุมกลุ่ม 3) อปท. ให้การสนับสนุนด้านการพัฒนาความรู้แก่วิสาหกิจชุมชน เช่น จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เป็นต้น 4) อปท. มีการประชาสัมพันธ์ผลงานให้วิสาหกิจชุมชนสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จัก ประกาศ ยกย่องเชิดชูให้คุณค่าแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น เป็นสโลแกนประจำท้องถิ่น เป็นต้น

10. การบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ การตัดสินใจมารวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง (จุดกำเนิดของวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวกันของคนเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง) การตัดสินใจในการบริหารจัดการทุกขั้นตอน จนถึงการกำหนดในการจัดสรรรายได้หรือผลกำไรเพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน การส่งเสริม การพัฒนาตนเองของสมาชิก พิจารณาจากการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาหาร คือ 1) ร่วมกันคิดและกำหนดวิสัยทัศน์ 2) การร่วมวิเคราะห์ วางแผน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง 3) การร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม ทั้งด้านธุรกิจการประกอบการและด้านสังคม 4) ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ผลการดำเนินงาน 5) ร่วมรับผิดชอบต่อผลการกระทำ รับประโยชน์ร่วมกัน เช่น การแบ่งผลกำไร การจัดสวัสดิการ

11. การสร้างความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของวิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดจากความเจริญเติบโต ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของสมาชิก เนื่องจากกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันมีความหลากหลาย

เชื่อมโยงเกี่ยวคู่กัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ ตอบสนองความต้องการ สร้างความพอใจและความสุขให้สมาชิก ทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาหาร และสร้างความมั่นใจของสมาชิกในการดำเนินการร่วมกับกลุ่มต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืนของกลุ่ม ทั้งนี้รายได้หรือกำไรของกลุ่มจะเพิ่มขึ้นทุกปีหรือไม่ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ อาจมีกำไรเข้ากลุ่มไม่มากนัก แต่สมาชิกได้กำไรหรือได้รับผลประโยชน์สูงสุด กลุ่มไม่รวยแต่สมาชิกรวย โดยพิจารณาจาก 1) กิจกรรมมีความหลากหลายเชื่อมโยงเกี่ยวคู่กัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน 2) กิจกรรมเพื่อชุมชน ชุมชนมีการจัดสวัสดิการให้สมาชิกอย่างเป็นระบบ 3) สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นหรือมีรายจ่ายลดลง 4) สมาชิกและกลุ่มมีเงินออม 5) กลุ่มมีเงินทุนสำรองสำหรับประกอบการได้อย่างต่อเนื่อง 6) กิจกรรมมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง หรือมีสมาชิกเพิ่มขึ้น 7) มีการเตรียมการเพื่อสืบทอดกิจการในอนาคต

12. การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการทำกิจกรรมของกลุ่มที่เอื้ออำนวยต่อประโยชน์ต่อสาธารณะทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สวัสดิการชุมชน รวมทั้งการทำกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และสามารถบริหารให้ใช้ได้ตลอดไป (Sustainability) พิจารณาจากกิจกรรมที่ทำในนามของกลุ่มเท่านั้น โดยพิจารณาจาก 1) มีการจัดกระบวนการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการเสียสละช่วยเหลือเกี่ยวคู่ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิก 2) มีกระบวนการผลิตและบริการของกลุ่มไม่ทำลายทรัพยากร สิ่งแวดล้อม 3) มีการส่งเสริมการรักษาหรือมีความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ทำแก๊สชีวภาพ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น 4) มีการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน 5) ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกวิสาหกิจชุมชน เช่น

พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา คณะกรรมการหมู่บ้าน ครู อย่างไรก็ตาม 6) มีการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น จัดสวัสดิการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ หรือชาวบ้านทั่วไป และ ให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ เด็ก ผู้ป่วย วิสาหกิจชุมชนได้ช่วยชุมชนอย่างไร มีการขยายผล ผู้เสียชีวิต เป็นต้น

ต้นน้ำ

1. ทุนเริ่มแรก: ลงทุนด้วยความดี/ความซื่อสัตย์ เริ่มต้นจากซื่อสัตย์ต่อตนเอง/การบริหารความไว้วางใจต่อกัน
2. มีกลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มพลังขับเคลื่อนและนำไปสู่การแบ่งปัน
3. มีผู้นำแห่งนักผสานเครือข่ายภายใน ภายนอก ทำให้ขยายการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง
4. การพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง เพื่อสร้างศรัทธาในตนและชุมชน/มีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดจากท้องถิ่น/มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นอัตลักษณ์
5. มีแก่นคิดของกิจการเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทร คือการที่สมาชิกหันมาใส่ใจ และแก้ปัญหาของชุมชนด้วยแนวทางที่ยั่งยืน มีผู้รับประโยชน์ มีวิธีสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงและก่อประโยชน์อย่างชัดเจน
6. มีความต้องการช่วยเหลือชุมชนอย่างจริงจัง โดยทำความเข้าใจกับสมาชิกแล้วตั้งวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน จะทำเพื่อชุมชนไม่มุ่งหวังกำไรเป็นตัวตั้ง แต่ไม่ควรทำแล้วขาดทุน (Normal Profit) มีระบบฐานข้อมูลทางธุรกิจประกอบการตัดสินใจ
7. มีการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับของการอยู่ร่วมกัน
8. ให้ความสำคัญกับพันธกิจทางสังคมควบคู่กับพันธกิจทางธุรกิจ เป็นการเชื่อมโยงการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม เข้าไปสู่กระบวนการปกติของกิจการ

กลางน้ำ

1. นำโมเดลธุรกิจเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสังคม/สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เน้นการสร้างการเติบโตของธุรกิจไปพร้อมกับการเติบโตของสังคม เป็นความเจริญใหม่ (New Civilization) ที่จำเป็นต่อโลกยุคใหม่
2. เน้นปัญหาหลักของชุมชนบ้านกิ้ว มาตั้งเป็นโจทย์แล้วกำหนดแนวทางแก้โจทย์นั้นเพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน โดยเน้นพัฒนาแนวคิดและแผนธุรกิจให้สอดคล้องกับปัญหานั้น
3. มีกระบวนการพัฒนาที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีระบบการค้าที่เป็นธรรมต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานสากล เน้นการตลาดเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมผ่านสื่อดิจิทัลสมัยใหม่
4. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ เช่น ตั้งกลุ่ม ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม อาทิ ธุรกิจร้านอาหาร พืชผักอินทรีย์ พร้อมเน้นคนงาน สร้างอาชีพให้เขาก่อน สอนอาชีพให้เขามีวิชาชีพติดตัว มีผลิตภัณฑ์หลากหลายให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบอาชีพที่สร้างขึ้นแบบครบวงจร มีการดำเนินการแบบบูรณาการ
5. มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายและพันธมิตรทางการค้า

ปลายน้ำ

1. เกิดระบบชุมชนอาชีพ (จากการสร้างอาชีพ)
2. เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเข้มแข็ง
3. การเกิดนวัตกรรมพลังสร้างสรรค์เศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะตลาดเขียว หรือภาคเขียวอิมิจาง
4. มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิกอย่างเป็นระบบ
5. มีการสื่อสารคุณภาพชีวิตที่ดีงามผ่านการตลาดเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
6. มีการพัฒนากิจกรรมทางสังคม มีทีมงานที่เข้มแข็งในการขับเคลื่อนกิจกรรม
7. เป็นแหล่งรับรองผลผลิตของหน่วยงานสนับสนุนในวงกว้าง

ภาพที่ 3 แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรแบบมีส่วนร่วม
โดยกลุ่มคนทุกช่วงวัย ตำบลบ้านกิ้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

อภิปรายผล

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรแบบมีส่วนร่วมโดยกลุ่มคนทุกช่วงวัย ตำบลบ้านกิว อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง มีต้นทางหรือต้นน้ำมาจากทุนเริ่มแรกคือ ลงทุนด้วยความดี และการบริหารความไว้วางใจต่อกัน จากความเป็นกลุ่มอาชีพ มีผู้นำแห่งนักผสานเครือข่าย เน้นการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง เพื่อสร้างศรัทธาในตนเองและชุมชน มีทุนวัตถุดิบที่เกิดจากท้องถิ่น มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ มีแก่นคิดของวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรคือ การที่สมาชิกหันมาใส่ใจและแก้ปัญหาของชุมชนด้วยแนวทางที่ยั่งยืน มีผู้รับประโยชน์ มีวิธีสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงและก่อประโยชน์อย่างชัดเจน มีความต้องการช่วยเหลือชุมชนอย่างจริงจัง โดยทำความเข้าใจกับสมาชิกแล้วตั้งวัตถุประสงค์ให้ชัดว่าจะทำเพื่อชุมชนไม่มุ่งหวังกำไรเป็นตัวตั้ง แต่ไม่ควรทำแล้วขาดทุน (Normal Profit) มีระบบฐานข้อมูลทางธุรกิจประกอบการตัดสินใจ มีการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับของการอยู่ร่วมกัน ให้ความสำคัญกับพันธมิตรทางสังคม ควบคู่กับพันธมิตรทางธุรกิจ เป็นการเชื่อมโยงการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมเข้าไปสู่กระบวนการปกติของกิจการ ส่วนกลางน้ำคือ นำโมเดลธุรกิจเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เน้นการสร้างการเติบโตของธุรกิจไปพร้อมกับการเติบโตของสังคม เป็นความเจริญใหม่ (New Civilization) ที่จำเป็นต่อโลกยุคใหม่ มีกระบวนการติดตามสังคม เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีระบบการค้าที่เป็นธรรมต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานสากล เน้นการตลาดเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมผ่านสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ เช่น ตั้งกลุ่มตั้งชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ธุรกิจร้านอาหาร พี่ชนักอินทรีย์ พร้อมเน้นคนงาน สร้างอาชีพให้พวกเขา ก่อนสอนอาชีพให้พวกเขา มีวิชาชีพติดตัว มีผลิตภัณฑ์หลากหลายให้

ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบอาชีพที่สร้างขึ้นแบบครบวงจร มีการดำเนินการแบบบูรณาการ และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจหลักเน้นรูปแบบกิจกรรมที่ตอบโจทย์ความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเหมาะสม และส่งเสริมการมีส่วนร่วม สร้างโอกาสในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสารสาธารณะ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Apiwatanakul และ Kasemsuk (2022) ที่กล่าวว่า มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายพันธมิตรทางการค้า ปลายทางมีระบบก่อให้เกิดชุมชนอาชีพ (จากการสร้างอาชีพ) เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเข้มแข็งและเกิดพลังความรักสามัคคีในกลุ่ม จากหลักการตั้งต้นน้ำกลางน้ำ และปลายน้ำ ยังสอดคล้องกับ Techamuanvivit (2016) ด้านหลักการบริหารกิจการที่ดีคือ การบริหารกิจการที่เป็นไปเพื่อการสร้างคุณค่าให้กิจการอย่างยั่งยืน เน้นการบูรณาการประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ในกระบวนการของวิสาหกิจเพื่อสังคม ตั้งแต่การบริหารและพัฒนาให้กิจการ มีผลประกอบการที่สามารถสร้างคุณค่าของกิจการอย่างเหมาะสมในระยะยาว ประกอบกิจการอย่างมีจริยธรรม รับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และผู้มีส่วนได้เสีย ลดผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และสอดคล้องกับ Suntornmond (2022) จากข้อค้นพบขององค์กรที่ประสบผลสำเร็จ คือ 1) การมีนโยบายที่ชัดเจนและเข้มงวดของทีมผู้บริหารให้บุคลากรมีการทำงานด้วยความโปร่งใส เช่นเดียวกับหลักการของวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ จะต้องตรวจสอบได้จากพี่ชนักที่เป็นตามกฎเกณฑ์กติกาของกลุ่ม ยึดถือในข้อตกลงร่วมกัน สร้างจิตสำนึกในการรักษาสีเขียว และผลดีของการเป็นผู้ผลิต และคุณภาพชีวิตที่ดีงาม จากการมีส่วนร่วมกับกิจกรรม เน้นการทำงานโดยยึดวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นตัวตั้งของการทำงานและเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สรุปผล

แนวทางการพัฒนาต้นแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรอย่างยั่งยืน ต้นน้ำต้องลงทุนด้วยธรรมะ ตั้งแต่ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น บริหารความไว้วางใจต่อกัน พึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ภายใต้การฉีกกำลังระหว่างคนรุ่นใหม่กับผู้สูงอายุ กลางน้ำ นำโมเดลธุรกิจเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสังคมอย่างยั่งยืน ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม เช่น ธุรกิจร้านอาหาร พี่ฝึกอินทรีย์ มีผลิตภัณฑ์หลากหลายให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบอาชีพที่สร้างขึ้นแบบครบวงจร ปลายน้ำเกิดระบบชุมชนอาชีพ รวมถึงการจัดสวัสดิการให้สมาชิกอย่างเป็นระบบ สื่อสารคุณภาพชีวิตที่ติงามผ่านการตลาดเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรแบบมีส่วนร่วมโดยกลุ่มคนทุกช่วงวัย ตำบลบ้านกิว อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง เน้นการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันของคนสามวัย ทั้งผู้สูงอายุ

วัยทำงาน เยาวชน ภายใต้การเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อพัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน การท่องเที่ยวและการสื่อสารการตลาด จนเกิดแนวคิดเชิงนโยบายและเป็นแนวทางการพัฒนาต้นแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทร ในข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของการขับเคลื่อน จะต้องเน้นการทำงานให้ครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำ รวมถึงทุนทางสังคมที่ชุมชนมี กลางน้ำ ต้องเน้นการขับเคลื่อนโดยชุมชน โดยการค้นหาผู้นำที่เข้มแข็ง สร้างแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่น และปลายน้ำ คือ แนวคิด แนวปฏิบัติจากความสำเร็จของวิสาหกิจเพื่อสังคมและชุมชนเอื้ออาทรในการวิจัยครั้งต่อไปสามารถนำข้อค้นพบที่ได้ เป็นฐานการตรวจสอบความตรงของโมเดลที่พัฒนาขึ้นต่อไป

งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เอกสารรับรองเลขที่ E2565-101 จากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครลำปาง และได้รับทุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เลขที่โครงการวิจัย 119/2565 เลขที่สัญญา N34A60480 วันที่ 18 มีนาคม 2565

References

- Apiwatanakul, U., & Kasemsuk, C. (2022). Patterns of corporate social responsibility activities and business sustainability: The case study of true corporation PLC. *Panyapiwat Journal*, 14(3), 293-306. [in Thai]
- Chiangmainews. (2022). "Gad Vai Gao, Hao Young Mun" activity opens space for the elderly to show their potential and wisdom. <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1600132/> [in Thai]
- National Science and Technology Development Agency (NSTDA). (2021). *How did BCG come about?* <https://www.bcg.in.th/background/> [in Thai]
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). *The preparation of the National Economic and Social Development plan no.13 (2023-2027)*. <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=plan13> [in Thai]
- Suntornmond, S. (2022). The success factors of local government organization with good governance award: A case study of Posa Subdistrict municipality, Ang Thong Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 9(5), 372-387. [in Thai]

- Techamuanvivit, P. (2016). *Principles of good management*. <https://www.sec.or.th/TH/Template3/Articles/2559/ac-post-25590804-CGCode1.pdf> [in Thai]
- Thai Social Enterprise Office. (2010). *General knowledge about social enterprises*. <http://www.tseo.or.th> [in Thai]
- THECITIZEN.PLUS Thai PBS. (2022). *Listening to the voice of Thailand: community support for the elderly society*. <https://thecitizen.plus/node/65113> [in Thai]
- The Stock Exchange of Thailand. (2016). *Government aims to promote social enterprises nationwide*. <https://www.setsocialimpact.com/Article/Detail/47291> [in Thai]
- Vanamongkol, S. (2017). *Study of social enterprise “social enterprise in England”*. <https://kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&skin=s&mmid=8924&bid=25835> [in Thai]
- Wikipedia, The Free Encyclopedia. (2021). *Social enterprise*. <https://th.wikipedia.org/wiki/%> [in Thai]

Name and Surname: Pornchanok Tonglad
Highest Education: Doctor of Philosophy (Business Administration) Ph.D., Ramkhamhaeng University
Affiliation: Department of Accounting, Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University
Field and Expertise: Business Administration

Name and Surname: Sonthiya Suwannaraj
Highest Education: Master of Accounting, Chang Mai University
Affiliation: Department of Accounting, Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University
Field and Expertise: Accounting and Taxation

Name and Surname: Chutinist Pankham
Highest Education: Ph.D. (Communication Arts), Naresuan University
Affiliation: Department of Communication Arts, Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University
Field and Expertise: Brand Communication, Management and Planning of Advertising, and Public Relations

Name and Surname: Ammareet Netasit

Highest Education: Ph.D. (Higher Education),
Chulalongkorn University

Affiliation: Department of Education Psychology and Guidance,
Faculty of Education, Lampang Rajaphat University

Field of Expertise: Education Psychology, Guidance, Resilience
quotient, and Positive Psychology

Name and Surname: Supunee Kamwass

Highest Education: Doctor of Philosophy in Accountancy, College
of Innovation Business and Accountancy, Dhurakij Pundit University

Affiliation: Department of Accounting, Faculty of Management
Science, Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Financial Accounting and Managerial Accounting

Name and Surname: Atcharabhorn Wannamakok

Highest Education: Doctor of Philosophy (Communication Arts
and Innovation), National Institute of Development Administration
(NIDA)

Affiliation: Department of Communication Arts, Faculty of
Management Science, Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Community Communication, Cultural
Communication, and Community Based Research

Name and Surname: Nisakorn Suwan

Highest education: Ph.D. (Plant Pathology), Chiang Mai University

Affiliation: Department of Agriculture, Faculty of Agricultural
Technology, Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Plant Disease Control, Biological Control,
Po Stharvest Technology, and Biology